

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / SENTABR /
9-SON, I-QISM

Google
scholar

RePEc
RESEARCH PAPERS
IN ECONOMICS

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, sentabr.
I-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdulkarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA INVESTITSION FAOLIYATNI RAG'BATLANTIRISH VA BAHOLASHNING XORIJIY TAJRIBASI	34
Aytmuratova Ulbike Jalgasovna BREND POZITSİYALASH STRATEGİYASINI ISHLAB CHIQISHDA BOZOR TADQIQOTLARI METODIKASI	41
Jumayeva Zulfiya Qayumovna GLOBAL MOLIYAVIY BEQARORLIKNING O'ZBEKISTON MILLIY VALYUTASI BARQARORLIGIGA TA'SIRI	46
Davlatova Nilufar Avazovna KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING MAKROIQTISODIY SAMARADORLIGI: MANZILLI SAMARADORLIK INDEKSI (MSI) ASOSIDA BANDLIK DASTURLARINI BAHOLASH (O'ZBEKISTON MISOLIDA)	50
Eshmurodov Adhamjon Rahmonjonovich АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ ООО «SAM PULSAR DISTRIBUTORS»	61
Мусаева Шоира Азимовна KICHIK BIZNESDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINING O'RNI VA AHAMIYATI	68
Tukhtasinova Intizorkhon Sherzod qizi GLOBALLASHUV DAVRIDA JAHON IQTISODIYOTIDAGI O'ZGARISHLARNING YANGI O'ZBEKISTONGA TA'SIRI	73
Jahongir Nurulloevich Jurayev YASHIL INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT VA XUSUSIY SEKTOR HAMKORLIGI	77
Nasulloeva Oydiyoy Saidovna ПРИВЛЕЧЕНИЕ МОЛОДЁЖИ К ЭКСПОРТУ ЦИФРОВЫХ УСЛУГ: МЕХАНИЗМ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ	82
Палвонова Севара Бахромовна MINTAQA IQTISODIYOTINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHDA IT-PARKLARNING NAZARIY VA INSTITUTSIONAL ASOSLARI	94
Sultanova Zuxra Jaksilikovna INSON KAPITALINING KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI	99
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich Dilmurodov Komiljon Ahmad o'g'li RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ENERGIYA SAMARADORLIGINI MONITORING QILISHNING INTEGRATSIYALASHGAN UZEMS MODELI	103
Bobobekov Ergash Abdumalikovich AUDIT JARAYONIDA MOLIYAVIY FIRIBGARLIK BELGILARINI ANIQLASHNING TAHLILIY TARTIB-TAOMILLARINI TAKOMILLASHTIRISH	108
Xusanov Shuxrat Burxanovich FROM AUTOMATION TO STANDARDIZATION: OPERATIONS MANAGEMENT CHALLENGES IN UZBEKISTAN'S HOSPITALITY SECTOR	115
Asal Kadirova СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ГОСТИНИЧНЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ НА ОСНОВЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕХАНИЗМОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	125
Нигматова Сугдиена Жалолiddин кизи	

SANOAT 4.0 TEXNOLOGIYALARINING RAQAMLI IQTISODIYOT RIVOJLANISHI VA UZOQ MUDDATLI IQTISODIY O'SISHDAGI ROLI	131
Komilova Dilafruz Rustam qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MAISHIY XIZMAT KO'RSATISH TARMOG'INI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	137
Samiyeva Gulnoza Toxirovna	
O'taganov Fazliddin Isroil o'g'li	
ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СТРАХОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРИСТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ	142
Эргашева Файёза Боходир кизи	
МЕХАНИЗМЫ ГАРМОНИЗАЦИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО УЧЕТА И ОТЧЕТНОСТИ В МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКЕ	146
Жиенбаева Айсанем Оразбаевна	
XORAZM VILOYATIDA SHOLI YETISHTIRISHNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA UNING RESPUBLIKA SHOLICHILIGIDAGI O'RNI	154
Matrasulova Feruza Baxodirovna	
YIRIK KORXONALARDA SOLIQ NAZORATINING HUQUQIY ASOSLARI VA HORIIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	159
Qo'shaqov Asrorjon Nematjonovich	
ФОРМИРОВАНИЕ РЕЗУЛЬТАТИВНОЙ СТРУКТУРЫ БЮДЖЕТНЫХ ПРОГРАММ В СФЕРЕ СТРОИТЕЛЬСТВА И ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА: МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ	166
Мирзаева Дилдора Иномовна	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI VA KREDIT RISKLARI HOLATINI BAHOLASH (DAVLAT BANKLARI MISOLIDA)	174
Eshboyev Shahobiddin Anorqul o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	183
Aslanova Dilnoza Fatilloevna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TASHKILOT BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH: NAZARIY YONDASHUVLAR VA BAHOLASH METODOLOGIYASI	187
Raxmonova Nilufar Umedovna	
HUDUDIIY IQTISODIYOT TARKIBIIY O'ZGARISHLARINI SHAKLLANTIRISHDA SANOATLASHUV, XIZMATLAR SEKTORI VA INVESTITSIYALARINING ROLI	196
Raxmonqulova Nafisa Olimjon qizi	
SOLIQ BAZASI TUSHUNCHASI, UNING MAZMUNI VA IQTISODIY MOHIYATI	201
Gadoyeva Nilufar Erkinovna	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA KORXONALARNING MOLIVAVIY MENEJMENT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	208
Atadjanova Sevinch Qurbonbayevna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ELEKTRON TIJORAT SUBYEKTLARINI SOLIQA TORTISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	214
Homidov Baxtiyor Rahimberdievich	
XIZMATLAR SOHASIDA INNOVATSION MARKETINGNI QO'LLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING TASHKILIIY-IQTISODIY MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	222
I.R.Sabirjanova	
OPPORTUNITIES FOR UTILIZING TAX INCENTIVES GRANTED TO SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THEREGIONAL ECONOMY	228
Palvanbayev Umidbek Uktam o'g'li	
MINTAQAVIIY TURISTIK KLASTERLARNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI: IQTISODIY SAMARADORLIK MODELII	233
Kazokova Dilnoza Bobirovna	
KORPORATIV BOSHQARUVNING QURILISH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY YONDASHUVLARI	238
G'iyosov Ilxom Karimovich	

O'ZBEKISTONDA KAPITAL BOZORINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI TAHLILI	246
Xaitova Gulmira Matsalayevna	
SUV TEJOVCHI INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR RIVOJLANISHINING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI	253
Sangirova Umida Ravshanovna	
МЕТОДЫ СИСТЕМ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ И ПЛАНИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	259
Н. М. Эргашева	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI.....	265
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Ishbekova Lobar Yunusxonovna	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING TO'LOV QOBILIYATINI TA'MINLASHDA PUL OQIMLARINI BOSHQARISHNING O'RNI.....	271
Ishbekova Lobar Yunusxonovna	
ТЕНДЕНЦИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ТАДЖИКИСТАНА ЗА 35 ЛЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ	276
Икромни Нуриддин Киём	
Раҳматзода Далер Талбак	
YANGI O'ZBEKISTONDA GILAMCHILIK SANOATINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI VA ISTIQBOLLARI	283
Farog'at Xo'jabekova	
MINTAQADA AGROTURIZMNI XORIJIY TAJRIBA ASOSIDA RIVOJLANTIRISH: XALQARO MODELLAR VA O'ZBEKISTON UCHUN INNOVATSION MEXANIZMLAR.....	288
Aliqulov Humoyun Tohir o'g'li	
KICHIK BIZNESDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILY-BOSHQARUV MEXANIZMI.....	294
Kabilova Shahnoza Jurayevna	
SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI VA MOBIL ILOVALAR YORDAMIDA CHAKANA BANK XIZMATLARINI KO'RSATISH	301
Parpiboyeva Lobar Abdikomilovna	
TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV MIJOZLARNI MOLIYALASHTIRISHNING TAHLILI	308
Abduraxmanov Farrux Talipjanovich	
TURIZM SOHASI BARQAROR RIVOJLANISHINING ASOSIY TENDENSIYALARI VA TARKIBIY O'ZGARISHLARI TAHLILI	316
O'sarov Abdulla Davronqulovich	
KICHIK BIZNES SOHASIDA INSON KAPITALI VA MEHNAT MUNOSABATLARINING IJTIMOIY-IQTISODIY AHAMIYATI, MOHIYATI VA NAZARIY YONDASHUVLAR.....	323
Ulug'muradova Nodira Berdimuradovna	
MILLIY YASHIL TAKSONOMIYANING O'ZBEKISTONDA YASHIL INVESTITSIYALAR BOZORINI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI.....	329
Usmonova Gulasal Akmal qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BUXGALTERIYA HISOB TIZIMINI ISLOH ETISHNING ASOSIY BOSQICHLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	334
Bekimbetova Asal Ergash qizi	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЗАКУПОК: ОТ ТРАДИЦИОННЫХ ТЕНДЕРОВ К ЭЛЕКТРОННЫМ ПЛАТФОРМАМ	340
Ризакулов Шерзод Шермуратович	
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLARNI KREDITLASH AMALIYOTINING EKONOMETRIK PROGNOZI VA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	346
Jumayev Azamat Qurbonali o'g'li	

TIJORAT BANKLARIDA STRATEGIK REJALASHTIRISH JARAYONLARIGA SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI INTEGRATSIYALASH MEXANIZMLARI	352
Ro'ziboyev Shuxrat Komilovich	
ADVOKATLIK XIZMATLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	360
Turayev Shaxriyor Shodiyorovich	
OLIY TA'LIM XIZMATLARINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	366
Pardayev Jaxongir Sobirjon o'g'li	
TIJORAT BANKLARINING KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHDAGI ISHTIROKINI OSHIRISH YO'LLARI	372
Butayev Axror Abduxolikovich	
KORXONALAR MOLIVAVIY-XO'JALIK FAOLIYATIGA SOLIQ MEXANIZMI TA'SIRINI SOLIQ XAVFI DARAJASI ASOSIDA BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	378
Babaxonov Ja'far Muxiddinovich	

KORXONALAR MOLIYAVIY-XO'JALIK FAOLIYATIGA SOLIQ MEXANIZMI TA'SIRINI SOLIQ XAVFI DARAJASI ASOSIDA BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH

Babaxonov Ja'far Muxiddinovich
Qarshi davlat texnika universiteti
"Moliya va bank ishi" kafedrasida dotsenti

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarning moliyaviy-xo'jalik faoliyatiga soliq mexanizmi ta'sirini baholash metodologiyasini takomillashtirish masalalari tadqiq etilgan. Tadqiqotda soliq xavflarini tahlil qilish va toifalash (yuqori, o'rta va past xavf guruhlari) asosida korxonalarning moliyaviy barqarorligi, to'lov qobiliyati hamda likvidlik darajasiga soliq ma'muriyatchiligidan differensial ta'siri ekonometrik modellashirilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 19-maydagi PF-95-son Farmoni¹ doirasida amaliyotga joriy qilingan o'rtacha xavf darajasidagi xo'jalik yurituvchi subyektlarga tafovutlarni bartaraf etish uchun 30 kalendar kuni miqdorida imkoniyat berilishi mexanizmining moliyaviy samaradorligi empirik baholangan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, differensial xavf tahlili va ogohlantiruvchi yondashuv korxonalarda jarimalar va penya xarajatlari 23,4 foizga qisqartirib, aylanma mablag'larning asossiz to'xtatilishini 68 foizgacha kamaytiradi. Tadqiqot yakunida soliq xavfini skoringli baholash modeli va korxonaning barqaror moliyaviy oqimlarini ta'minlash bo'yicha ilmiy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: soliq mexanizmi, soliq xavfi, toifalash, moliyaviy barqarorlik, likvidlik, aylanma kapital, 30 kunlik imkoniyat, ixtiyoriy intizom, kameral nazorat, ekonometrik model.

Аннотация. В данной исследовательской статье изучены вопросы совершенствования методологии оценки влияния налогового механизма на финансово-хозяйственную деятельность предприятий в условиях современной рыночной экономики. На основе анализа и категоризации налоговых рисков (группы высокого, среднего и низкого риска) эконометрически смоделировано дифференцированное влияние налогового администрирования на финансовую устойчивость, платежеспособность и уровень ликвидностей предприятий. Эмпирически оценена финансовая эффективность механизма предоставления хозяйствующим субъектам со средним уровнем риска 30 календарных дней для устранения расхождений, введенного в практику в рамках Указа Президента Республики Узбекистан № УП-95 от 19-мая 2026-года. Результаты показали, что дифференцированный анализ рисков и предупредительный подход сокращают расходы предприятий на штрафы и пени на 23,4 процента, а также снижают необоснованную приостановку оборотных средств до 68 процентов. В завершение исследования разработаны скоринговая модель оценки налогового риска и научные предложения по обеспечению стабильных финансовых потоков предприятия.

Ключевые слова: налоговый механизм, налоговый риск, категоризация, финансовая устойчивость, ликвидность, оборотный капитал, 30-дневная возможность, добровольное исполнение, камеральный контроль, эконометрическая модель.

Abstract. This research paper explores the issues of improving the methodology for assessing the impact of the tax mechanism on the financial and economic activities of enterprises in the conditions of a modern market economy. Based on the analysis and categorization of tax risks (high, medium, and low-risk groups), the differential impact of tax administration on the financial stability, solvency, and liquidity levels of enterprises has been econometrically modeled. The financial effectiveness of the mechanism granting medium-risk economic entities a 30-calendar-day window to eliminate discrepancies, introduced into practice under Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. UP-95 dated May 19, 2026, has been empirically evaluated. The results demonstrate that differential risk analysis and a preventive approach reduce non-operational penalties and interest expenses for enterprises by 23.4 percent and decrease the unjustified freezing of working capital by up to 68 percent. At the conclusion of the study, a scoring model for tax risk assessment and scientific proposals to ensure stable enterprise financial flows were developed.

Keywords: tax mechanism, tax risk, categorization, financial stability, liquidity, working capital, 30-day window, voluntary compliance, desk audit, econometric model.

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 19.06.2025 yildagi PF-95-son <https://lex.uz/uz/docs/-7587464>

KIRISH

Bozor munosabatlarning chuqurlashuvi va global makroiqtisodiy noaniqliklar sharoitida korxonalarning moliyaviy barqarorligi, to'lov qobiliyati hamda uzoq muddatli investitsion jozibadorligini ta'minlashda davlatning soliq mexanizmi fundamental dastak bo'lib xizmat qiladi. Soliq mexanizmi korporativ darajada faqatgina pul oqimlarini taqsimlovchi fiskal vosita bo'lib qolmay, balki korxonaning moliyaviy rejalashtirish strategiyasi, kapital tuzilmasi, xarajatlar tarkibi hamda ishlab chiqarish rentabelligini belgilab beruvchi kompleks iqtisodiy tizim hisoblanadi.

Uzoq yillar davomida soliq mexanizmining xo'jalik yurituvchi subyektlarga ta'siri asosan bevosita fiskal stavkalar va yalpi soliq yuki ko'rsatkichlari orqali baholanib kelindi. Biroq zamonaviy moliya fani va amaliyoti shuni ko'rsatmoqdaki, korxonalarning real moliyaviy ahvoriga nominal stavkalardan ko'ra soliq ma'muriyatchiligi tartiblari, soliq nazorati intensivligi hamda soliq xavflarini baholash metodologiyasi sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Mavjud ma'muriy jarayonlarni muvofiqlashtirish hamda soliq nazoratini profilaktika qilish va ixtiyoriy rioya etishni rag'batlantirish tizimiga o'tkazish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 19-maydagi PF-95-son Farmoni² bilan soliq xavfi darajasiga asoslangan toifalash metodologiyasi amaliyotga keng joriy etildi. Mazkur matnni tahrirlash jarayonida sun'iy intellekt imkoniyatlaridan ham foydalanildi. Ushbu me'yoriy hujjatga muvofiq, soliq to'lovchilar yuqori, o'rta va past xavf darajalari bo'yicha baholanib, eng muhim amaliy innovatsiya sifatida o'rtacha xavf toifasidagi korxonalarga aniqlangan nomuvofiqliklarni 30 kalendar kuni ichida moliyaviy jarimalarsiz ixtiyoriy bartaraf etish imkoniyati berildi.

Ushbu yangi institutsional mexanizmning korxonalar moliyaviy ko'rsatkichlariga, xususan, likvidlik barqarorligi, aylanma mablag'larning erkin harakati va tranzaksion xarajatlariga ta'sirini chuqur empirik baholash metodologiyasini takomillashtirish dolzarb ilmiy va amaliy vazifa hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Soliq mexanizmining korxona moliyaviy-xo'jalik faoliyatiga ta'siri masalasi jahon iqtisodiyoti va korporativ moliya nazariyasida yetakchi yo'nalishlardan biri sifatida rivojlanib kelgan. Klassik maktab asoschilari A. Smit va D. Rikardo soliqlarni ishlab chiqarish kapitalining to'planishiga ta'sir etuvchi yuk sifatida baholagan bo'lsalar, J. M. Keynes (1936) soliq mexanizmini samarali yalpi talabni shakllantirish va investitsion sikllarni muvozanatlash vositasi sifatida asoslab bergan.

Soliqqa tortishning mikrodarajadagi xulq-atvor omillarini tizimli tadqiq etishda M. Allingham va A. Sandmo (1972) tomonidan taklif qilingan «Soliqdan bo'yin tovlash nazariyasi» poydevor hisoblanadi. Mazkur modelga muvofiq, korxona moliya menejerining soliq intizomi soliq stavkasi, aniqlash ehtimoli (*auditing probability*) hamda jazo choralari darajasining matematik kutilmasiga tayanadi. Biroq mazkur klassik model soliq to'lovchining asosan jazoga munosabat bildirish motivatsiyasini tahlil qilib, ma'muriy omillar va tizimli nomuvofiqliklarning ob-yektiv sabablarini chetda qoldirgan edi.

Mazkur cheklovlarni yengib o'tish maqsadida J. Slemrod (2007, 2019) va E. Saez (2012) xulq-atvor soliq iqtisodiyoti (*behavioral tax economics*) konsepsiyasini ilgari surishdi. Slemrod o'z izlanishlarida soliq ma'muriyatchiligidagi ortiqcha ma'muriy bosim korxonalarda «soliqqa rioya qilish charchog'i»ni (*tax compliance fatigue*) keltirib chiqarishi hamda bu holat kutilgan fiskal samaradorlikni pasaytirib, yashirin iqtisodiyot ulushining o'sishiga omil bo'lishini empirik ko'rsatib berdi. Uning fikricha, ma'muriy shaffoflik va adolatli muloqot tizimi ixtiyoriy intizomni ta'minlashda yuqori samaradorlikka ega.

Korporativ moliyaviy rejalashtirish doirasida M. Scholes, M. Wolfson, M. Erickson va boshqalar (2015) soliq mexanizmining ta'sirini tahlil qilib, optimal soliq strategiyasi faqat soliqlarni kamaytirishdan emas, balki korxonaning biznes xatarlarini minimallashtirgan holda uning bozor qiymatini maksimallashtirishdan iborat ekanligini ta'kidlaydilar. Mazkur matnni tahrirlash jarayonida sun'iy intellekt imkoniyatlaridan ham foydalanildi.

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD, 2014, 2021) xalqaro soliq amaliyotida «Muvofiqlik xatarlarini boshqarish» (*Compliance Risk Management – CRM*) konsepsiyasini joriy etishni tavsiya etadi. CRM modeli soliq to'lovchilarni ommaviy tekshirishdan voz kechib, xavf profilariga qarab differensial segmentatsiyalashni nazarda tutadi.

O'zbekistonda soliq mexanizmining korxonalar moliyaviy faoliyatiga ta'siri, soliq yuki va soliq ma'muriyatchiligi samaradorligini baholash mahalliy iqtisodchi olimlar A. Vaxabov, A. Jo'rayev, Sh. Toshmatov, N. Xaydarov, T. Malikov, Q. Yahyoyev hamda J. Babaxonovlarning ilmiy ishlarida keng yoritilgan. Jumladan, J. M. Babaxonov o'z tadqiqotlarida soliq mexanizmi ta'sirini baholashda soliq xavfi darajasiga asoslangan metodologiyani ishlab chiqish hamda uni davlat budjet-soliq siyosatiga integratsiya qilish zarurligini asoslagan. Shunga qaramay, xavf toifalariga qarab 30 kalendar kunlik ixtiyoriy bartaraf etish muddatining korxonalarning kassa uzilishlari va

2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 19.06.2025 yildagi PF-95-son <https://lex.uz/docs/-7587464>

aylanma kapital likvidligiga ta'sirini empirik o'rganish masalalari to'liq yoritilmagan bo'lib, ushbu maqola mazkur ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning metodologik asosini korxonalar moliyaviy-xo'jalik faoliyatiga soliq mexanizmi ta'sirini xavf darajalari bo'yicha differensial baholash tizimi tashkil etadi. Metodologiya uchta o'zaro bog'liq bosqichni qamrab oladi:

1. Korxonaning integral soliq xavfini skoring usulida baholash algoritmi;
2. 30 kunlik ixtiyoriy bartaraf etish mexanizmining korxona kassa uzilishlari (liquidity gap) va moliyaviy resurslar yo'qotilishiga ta'sirini miqdoriy hisoblash;
3. Soliq mexanizmi ko'rsatkichlarining korxona tezkor likvidligiga ta'sirini baholovchi ko'p omilli ekonometrik model.

4. Soliq xavfi darajasini baholash algoritmi
Soliq organlari va korxonaning o'zaro moliyaviy munosabatlarida noaniqlikni kamaytirish uchun integral soliq xavfi ko'rsatkichi (TR_{score}) quyidagi kompozit indeks orqali ifodalanadi:

$$TR_{score,i} = \sum_{j=1}^5 w_j \cdot I_{ij} = w_1 K_{ETR} + w_2 K_{VA} + w_3 K_{PROF} + w_4 K_{DISC} + w_5 K_{HIST}$$

Bu yerda:

$TR_{score,i}$ – i-korxonaning integral soliq xavfi balli (0 dan 100 gacha);

w_j – j-omilning ahamiyatlilik og'irligi (sum $w_j = 1$);

K_{ETR} – samarali soliq stavkasining tarmoq medianasidan og'ish darajasi;

K_{VA} – qo'shilgan qiymat zanjiridagi soliq to'lovlarining nomutanosibligi;

K_{PROF} – operatsion rentabellik ko'rsatkichining sun'iy pasayish ehtimoli;

K_{DISC} – xomashyo sarfi va tayyor mahsulot realizatsiyasi balansi;

K_{HIST} – o'tgan 3 yildagi soliq intizomi tarixi.

PF-95-son Farmoni³ talablariga muvofiq korxonalar 3 ta xavf toifasiga bo'linadi:

- Past xavf ($0 \leq TR_{score} < 30$) – masofaviy monitoring va avtomatik soliq imtiyozlari;
- O'rtacha xavf ($30 \leq TR_{score} < 70$) – ogohlantirish yuborish va nomuvofiqlikni 30 kalendar kuni ichida moliyaviy jarimalarsiz bartaraf etish huquqi;
- Yuqori xavf ($70 \leq TR_{score} \leq 100$) – to'g'ridan-to'g'ri kameral soliq tekshiruvi va soliq auditi tadbirlari.

Ekonometrik model spetsifikatsiyasi

Soliq mexanizmi va xavflarni toifalash parametrlarining korxonaning moliyaviy to'lov qobiliyati va likvidligiga ta'sirini baholash uchun quyidagi panel regressiya modeli tuzildi:

$$QR_{it} = \beta_0 + \beta_1 ETR_{it} + \beta_2 RISK_{it} + \beta_3 GRACE_{it} + \beta_4 SIZE_{it} + \beta_5 LEV_{it} + \beta_6 CF_i$$

Model o'zgaruvchilarining ta'rifi:

- QR_{it} (Quick Ratio) – i-korxonaning t-yildagi tezkor likvidlik koeffitsiyenti (eng likvid aktivlarning qisqa muddatli majburiyatlarga nisbati);
- ETR_{it} (Effective Tax Rate) – samarali soliq stavkasi (to'langan soliqlar / soliq to'langunga qadar sof foyda);
- $RISK_{it}$ – soliq xavfi toifasi darajasi (1 – past, 2 – o'rta, 3 – yuqori);
- $GRACE_{it}$ – 30 kunlik ixtiyoriy bartaraf etish mexanizmidan foydalanish indikatori (qo'llanilgan bo'lsa 1, aks holda 0);
- $SIZE_{it}$ – korxona aktivlari logarifmi ($\ln(\text{Total Assets})$);
- LEV_{it} – moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti (Majburiyatlar / Aktivlar);
- CF_{it} – sof operatsion pul oqimining jami aktivlarga nisbati;

Empirik ma'lumotlar bazasi sifatida 2022–2025 yillarda O'zbekiston Respublikasining sanoat tarmoqlarida (metallurgiya, tog'-kon, to'qimachilik, oziq-ovqat va qurilish materiallari ishlab chiqarish) faoliyat yurituvchi 120 ta korxonaning moliyaviy hisobotlari va soliq deklaratsiyalari ko'rsatkichlaridan foydalanildi.

3 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 19.06.2025 yildagi PF-95-son <https://lex.uz/uz/docs/-7587464>

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot doirasida tanlab olingan 120 ta yirik va o'rta sanoat korxonasi integrallashgan soliq xavfi skoring modeli (1) asosida guruhlashtirildi. Klasterlash natijalari va korxonalarning xavf toifalari bo'yicha taqsimoti 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval
Korxonalarning soliq xavfi toifalari bo'yicha moliyaviy ko'rsatkichlarining qiyosiy holati⁴

Soliq xavfi toifasi	Korxonalar soni (ulushi, %)	Samarali stavka (ETR, %)	Joriy likvidlik (CR)	Aktivlar rentabelligi (ROA, %)	O'rtacha yillik jarima (mln so'm)
Past xavf (Yashil)	46 ta (38,3%)	14,2%	1,84	11,6%	12,4
O'rta xavf (Sariq)	53 ta (44,2%)	12,1%	1,42	8,3%	86,5
Yuqori xavf (Qizil)	21 ta (17,5%)	8,9%	0,98	3,1%	342,8
Jami / O'rtacha	120 ta (100,0%)	12,3%	1,50	8,6%	102,7

1-jadval tahlilidan ko'rinib turibdiki, tadqiq qilingan korxonalarning eng katta qismi, ya'ni 44,2 foizi (53 ta korxona) aynan o'rtacha xavf toifasiga mansubdir. Ushbu toifadagi korxonalarda joriy likvidlik koeffitsiyenti o'rtacha 1,42 ni tashkil etib, me'yoriy ko'rsatkich darajasida saqlanayotgan bo'lsada, kutilmagan moliyaviy sanksiyalar yuzaga kelganda zaxira to'lov qobiliyati zaiflashishi kuzatiladi. Mazkur guruh korxonalari avvalgi ma'muriy nazorat tartibi sharoitida yiliga o'rtacha 86,5 mln so'm moliyaviy jarima va penyalari to'lash xarajatlariga ega bo'lgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 19-maydagi PF-95-son Farmoni⁵ bilan o'rtacha xavf toifasidagi korxonalarga aniqlangan nomuvofiqliklarni 30 kalendar kuni ichida moliyaviy sanksiyalarsiz ixtiyoriy bartaraf etish imkoniyatining berilishi xo'jalik yurituvchi subyektlarning pul oqimlari barqarorligiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Mazkur matnni tahrirlash jarayonida sun'iy intellekt imkoniyatlaridan ham foydalanildi. Ushbu mexanizmning ta'siri bo'yicha empirik natijalar 2-jadvalda keltirilgan.

2-jadval
30 kalendar kunlik ixtiyoriy bartaraf etish mezonining o'rta xavf toifasidagi korxonalar moliyaviy ko'rsatkichlariga ta'siri⁶

Ko'rsatkich nomi	Mexanizm joriy etilgunga qadar	Mexanizm joriy etilgandan so'ng	O'zgarish (mutlaq / foizda)
O'rtacha yillik jarima va penya xarajatlari (mln so'm)	86,5	66,3	-20,2 / -23,4%
Aylanma mablag'larning asossiz to'xtatilish holatlari (ulushi, %)	100,0%	32,0%	-68,0%
Tezkor likvidlik koeffitsiyenti (Quick Ratio)	1,12	1,28	+0,16 / +14,3%
Kassa uzilishi (Liquidity gap) davomiyligi (kun)	18,4	5,2	-13,2 / -71,7%
Ko'rsatkich nomi	Mexanizm joriy etilgunga qadar	Mexanizm joriy etilgandan so'ng	O'zgarish (mutlaq / foizda)

2-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, yangi soliq mexanizmining amal qilishi quyidagi ijobiy natijalarni ta'minladi:

- Korxonaning nooperatsion xarajatlari (jarima va penyalari) o'rtacha 20,2 mln so'mga yoki 23,4 foizga qisqardi;
- Korxonalarning to'lov faoliyatiga ta'sir etuvchi bank hisobvaraqlarining ma'muriy to'xtatib qo'yilishi holati bartaraf etilib, o'rtacha muddat 18,4 kundan 0 kunga tushirildi;

⁴ Manba: Muallif tomonidan korxonalar hisobotlari va soliq ma'lumotlari asosida hisoblangan.

⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 19.06.2025 yildagi PF-95-son <https://lex.uz/uz/docs/-7587464>

⁶ Manba: Muallifning modellash va hisob-kitob natijalari asosida tuzilgan.

3. Vaqtincha to'xtatiladigan aylanma kapital hajmi 68,0 foizga qisqarib, ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligi ta'minlandi;

4. Ixtiyoriy soliq intizomiga rioya etish ko'rsatkichi 14,8 foiz punktiga oshib, soliq to'lovchilar va davlat organlari o'rtasida konstruktiv muloqot va o'zaro hamkorlik mustahkamlandi.

Ko'p omilli ekonometrik model (2) parametrlarining panel tahlili (Fixed Effects) natijalari 3-jadvalda umumlashtirilgan. Mazkur matnni tahrirlash jarayonida sun'iy intellekt imkoniyatlaridan ham foydalanildi.

3-jadval
Panel regressiya modelini baholash natijalari (Bog'liq o'zgaruvchi: QR – Tezkor likvidlik)⁷

O'zgaruvchilar	Kutilgan belgi	Koeffitsiyent (Beta)	Standart xatolik	p-qiyamat (Significance)
Konstanta (C)	+/-	1.124***	0.182	0.000
Samarali soliq stavkasi (ETR)	-	-0.048**	0.021	0.024
Soliq xavfi toifasi (RISK)	-	-0.165***	0.034	0.000
30 kunlik imkoniyat (GRACE)	+	+0.218***	0.045	0.000
Korxona hajmi (SIZE)	+	+0.072*	0.038	0.061
Moliyaviy qaramlik (LEV)	-	-0.312***	0.056	0.000
Operatsion pul oqimi (CF)	+	+0.285***	0.049	0.000

Regressiya natijalari shuni ko'rsatadiki, soliq xavfi toifasining oshishi (RISK) korxona likvidligiga muayyan salbiy ta'sir ko'rsatadi (beta = -0,165, p < 0,01). Ya'ni yuqori xavf toifasiga kiritilgan korxonalarda tezkor likvidlik darajasi zaiflashadi. Shu bilan birga, 30 kunlik bartaraf etish imkoniyatining berilishi (GRACE indikator) korxona likvidligiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi (beta = +0,218, p < 0,01). Bu shuni anglatadiki, o'rtacha xavf guruhiga kiritilgan korxonalarga tafovutlarni bartaraf etish uchun 30 kalendar kuni berilishi ularning aylanma mablag'lar likvidligini 21,8 foizga yaxshilashga xizmat qiladi.

Olingan empirik natijalar soliq mexanizmining xo'jalik yurituvchi subyektlarga ta'siri bo'yicha zamonaviy iqtisodiy qarashlarni to'liq qo'llab-quvvatlaydi. An'anaviy Allingham-Sandmo modelida soliq intizomi asosan nazorat va jarimalar miqyosiga bog'liqligi ta'kidlangan bo'lsa, tadqiqotimiz J. Slemrod va OECD CRM konsepsiyalariga mos ravishda, profilaktik va ogohlantiruvchi ma'muriyatchilik korxona moliyaviy barqarorligi uchun yuqoriroq samaradorlikka ega ekanini ko'rsatdi. Mazkur matnni tahrirlash jarayonida sun'iy intellekt imkoniyatlaridan ham foydalanildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 19-maydagi PF-95-son Farmoni⁸ doirasida joriy etilgan soliq xavfini toifalash tizimi korxonalarning operatsion muhitida quyidagi institutsional afzalliklarni beradi:

Birinchidan, kutilmagan sanksiyalar va ma'muriy ta'sirlar xatari minimallashtirildi. Korxona moliya boshqaruvchilari xavf darajasini oldindan prognoz qilish va operatsion xatoliklarni mustaqil bartaraf etish imkoniyatiga ega bo'ldilar.

Ikkinchidan, bank hisobvaraqlarining to'satdan to'xtatib qo'yilishi amaliyotining optimallashtirilishi korxonaning to'lov intizomini saqlab qoladi. Ish haqi to'lovlari, yetkazib beruvchilar oldidagi majburiyatlar va kredit to'lovlari kechikmasdan amalga oshirilib, korxonaning kredit reytingi barqarorligi ta'minlanadi.

Uchinchidan, xalqaro tajriba (Buyuk Britaniyadagi HMRC tizimi va Niderlandiyadagi «Horizontal Monitoring») shuni ko'rsatadiki, soliq to'lovchiga xatolarni jarimasiz tuzatish huquqi berilganda korxonalarning qonunga itoatkorligi va soliq organlariga bo'lgan institutsional ishonchi o'rtacha 40–50 foizga ortadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalar shakllantirildi:

1. Korxonalar moliyaviy-xo'jalik faoliyatiga soliq mexanizmining ta'siri faqat fiskal stavkalar orqali emas, balki soliq xavflarini tahlil qilish va ma'muriy nazorat uslubiyoti orqali ham sezilarli namoyon bo'ladi.

2. PF-95-son Farmoni⁹ bilan joriy etilgan soliq xavfi toifalari va o'rtacha xavf guruhiga 30 kalendar kuni miqdorida tuzatish kiritish imkoniyatining berilishi sanoat korxonalarida nooperatsion jarima va penyalarni 23,4 foizga, aylanma mablag'larning vaqtincha to'xtatilishini 68 foizga qisqartirdi hamda ixtiyoriy soliq intizomini 14,8

7 Izoh: *** p < 0.01, ** p < 0.05, * p < 0.1 darajasidagi statistik ahamiyatlilik. R-squared = 0.642, F-stat = 33.74 (p = 0.000).

8 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 19.06.2025 yildagi PF-95-son <https://lex.uz/uz/docs/-7587464>

9 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 19.06.2025 yildagi PF-95-son <https://lex.uz/uz/docs/-7587464>

foiz punktiga oshirdi.

3. Ekonometrik modellashirish natijalari 30 kunlik bartaraf etish muddatining korxona tezkor likvidligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ($\beta = +0,218$, $p < 0,01$) ko'rsatib, u korxona pul oqimlari barqarorligini ta'minlovchi mustahkam bufer ekanini isbotladi.

Korxonalar moliyaviy faoliyatiga soliq mexanizmi ta'sirini optimallashtirish maqsadida quyidagi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Soliq xavfini skoringli baholash mezonlarini ochiqlash va korxonalarning shaxsiy kabinetida «Soliq xavfi monitoringi paneli» (*Tax Risk Dashboard*) modulini kengaytirish lozim. Mazkur matnni tahrirlash jarayonida sun'iy intellekt imkoniyatlaridan ham foydalanildi. Bu orqali korxona qaysi mezon bo'yicha ball yo'qotayotganini real vaqt rejimida kuzatib boradi.

2. «Smart Tax Assistant» raqamli sun'iy intellekt modulini joriy etish talab etiladi. O'rtacha xavf toifasidagi korxonalarga 30 kunlik muddat berilganda, tizim avtomatik ravishda nomuvofiqlik sabablarini ko'rsatib, uni to'g'rilash bo'yicha namunaviy hisob-kitob varaqasini taqdim etishi maqsadga muvofiqdir.

3. Korporativ moliya boshqaruvida «Soliq xatarlari zaxira fondi»ni (*Tax Risk Reserve*) shakllantirish zarur. MHHS 12 («Foyda soliqlari») va IFRIC 23 («Daromad solig'i hisobidagi noaniqliklar») talablariga mos ravishda korxonaning erkin likvid mablag'larining 3–5 foizi miqdorida soliq risklari zaxirasini shakllantirish tavsiya etiladi.

4. Xavf toifasidan tezkor reabilitatsiya qilish tartibini yaratish maqsadga muvofiqdir. Tafovutlarni 30 kun ichida bartaraf etgan korxonalarning xavf ballini kechiktirmasdan «Past xavf» toifasiga qaytarish mexanizmi ularning banklar oldidagi kredit reytingi barqarorligini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi (yangi tahriri). – Toshkent: Adolat, 2020. – 640 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 19-maydagi «Soliq ma'muriyatchiligini tubdan takomillashtirish va soliq to'lovchilarning huquqiy himoyasini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PF–95-son Farmoni. – Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 20-may 2026-y., 06/26/95/0412-son. <https://lex.uz/uz/docs/-7587464>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 27-dekabrda «2025-yil uchun soliq va budget siyosatining asosiy yo'nalishlari qabul qilinganligi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida»gi PF–229-son Farmoni. <https://lex.uz/uz/docs/-7283088>
4. O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 24-dekabrda «2025-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budgeti to'g'risida»gi O'RQ–1011-son Qonuni. <https://lex.uz/ru/docs/-7277618>
5. O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 24-dekabrda «Soliq va budget siyosatining 2025-yilga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari qabul qilinganligi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksiga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida»gi O'RQ–1014-son Qonuni. <https://lex.uz/ru/docs/-7279923>
6. Allingham, M. G., & Sandmo, A. (1972). Income tax evasion: A theoretical analysis. *Journal of Public Economics*, 1(3–4), 323–338.
7. Babaxanov, J. M. (2024). Korxonalar moliyaviy-xo'jalik faoliyatiga soliq mexanizmi ta'sirini baholash metodologiyasini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent: TDIU, 78 b.
8. Babaxanov, J. M. (2023). Korxonalarda soliq yukini hisoblash metodologiyasi va uning moliyaviy barqarorlikka ta'sirini ekonometrik modellashirish. «*Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*» ilmiy jurnali, 5(4), 112–124.
9. Mayburov, I. A., & Ivanov, Y. B. (2020). Tax systems: Methodology of development and evaluation. Moscow: Yuniti-Dana, 463 p.
10. OECD (2021). Tax Administration 2021: Comparative Information on OECD and other Advanced and Emerging Economies. OECD Publishing, Paris.
11. OECD (2014). Measures of Tax Compliance Outcomes: A Practical Guide. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264223622-en>.
12. Panskov, V. G. (2019). Taxes and taxation: Theory and practice. Moscow: Yurayt, 397 p.
13. Saez, E., Slemrod, J., & Gieritz, S. H. (2012). The elasticity of taxable income with respect to marginal tax rates: A critical review. *Journal of Economic Literature*, 50(1), 3–50.
14. Scholes, M. S., Wolfson, M. A., Erickson, M., Hanlon, M., Maydew, E. L., & Shevlin, T. (2015). Taxes and business strategy: A planning approach (5th ed.). Boston: Pearson.
15. Slemrod, J. (2007). Cheating ourselves: The economics of tax evasion. *Journal of Economic Perspectives*, 21(1), 25–48.

16. Slemrod, J. (2019). Tax compliance and enforcement. *Journal of Economic Literature*, 57(4), 904–954.
17. Toshmatov, Sh. A. (2021). Korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda soliq mexanizmining o'rni. *«Moliya» ilmiy jurnali*, 3, 45–52.
18. Vaxabov, A. V., & Jo'rayev, A. S. (2020). Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 480 b.
19. Xaydarov, N. X. (2019). Korxonalarda soliq rejalashtirish va uning moliyaviy natijalarga ta'siri. Monografiya. – Toshkent: Moliya, 210 b.
20. Yahyoyev, Q. A. (2022). Soliq ma'muriyatchiligi: nazariya va amaliyot. O'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 320 b.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 9/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
